

Павленко Жанна Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: zhannapavlenko4@gmail.com

Водорезова Сусанна Робертівна, молодший науковий співробітник НДІ ПЗІРНАПрНУ, м. Харків, Україна
e-mail: susannavodorezova@gmail.com

ПРАКТИЧНЕ ВІДНОШЕННЯ ДО ЮРИДИЧНОГО ЗНАННЯ: СТРУКТУРА ЗНАНЬ

У статті обґрунтовується, що практичне відношення до юридичного знання з появою штучних інтелектуальних систем висвітило проблему витягу, подання і використання знань у сфері правознавства. Розкрито, що нові інформаційні технології перевели питання специфіки людського знання, особливостей взаємозв'язку його основних рівнів у площину практичних проблем, пов'язаних із перетворенням особистісного знання у формалізоване (комп'ютерне). Визначено, що практичне відношення до юридичного знання не можливо ототожнювати ані з технологією, ані з методом. Показано, що відношення до знання як до ресурсу включає операцію «витягу» знань у експерта. Проаналізовано питання, як і яким чином суб'єкт може усвідомити неявні компоненти особистісного знання.

Ключові слова: технологічний підхід до юридичного знання; інновації в праві; інтелектуальні юридичні системи; особистісне знання експерта; компоненти особистісного знання.

Постановка проблеми. Знання завжди було соціальною силою, але на різних етапах історії механізм її реалізації був різним. Віра в знання, що трактується як стратегічний ресурс прогресу виявилася підставою для висновку дослідників, що наполягають на тезі про вирішальну роль інформаційно-комп'ютерної технології в перетворенні традиційних індустріальних суспільств. Сучасні ІТ технології закріплюють нове відношення до юридичного знання, яке з технологічної точки зору є «сировиною» для штучних юридичних систем. Технологічний підхід до юридичного знання не можливо ототожнювати ані з технологією, ані з методом, оскільки він представляє собою особливу операціональну систему діяльнісних актів з правовим знанням з метою його перекладу із соціуму в штучну діалогову систему, зокрема інте-

лектуальну. Тому необхідне вивчення когнітивно-інформаційних аспектів руху юридичних знань, зокрема засобів їх отримання, механізмів відбору, поширення, трансформації, нагромадження, трансляції та застосування, а також способів автоматизації цих складних процесів на базі сучасних високотехнологічних цифрових пристроїв. Мова йде про маловивчені і надзвичайно актуальні проблеми переробки юридичного знання та перетворень їх у діючий інформаційний ресурс. Ці проблеми потребують комплексного, багатоаспектного осмислення.

Результати аналізу наукових джерел і публікацій свідчать, що дані тенденції вимагають глибокого і ретельного дослідження особливості практичного відношення до юридичного знання. Нові інформаційні технології сприяли розвитку ідеї різноманіття людських знань. Дослідженню проблем інтелектуалізації суспільства, створення й упровадження нових технологій, що базуються на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знань була присвячена низка робіт соціально-філософського спрямування, логіко-гносеологічного, філософсько-політичного, філософсько-правового, когнітивно-інформаційного. Це, зокрема, знаходить своє відображення в працях вітчизняних науковців: В. П. Андрушенка, І. В. Бойченка, О. Г. Данильяна, О. П. Дзьобаня, А. Є. Конверського, С. Б. Кримського, В. І. Кушерця, А. І. Уйомова та інших. Продуктивна цінність знання в розвитку суспільства та вплив його на особу стала предметом аналізу багатьох вчених за кордоном, зокрема П. Бурд'є, Ю. Габермаса, Т. Куна, М. Полані, К. Попера, С. Тулміна та ін.

Результати досліджень даних проблем дають можливість зазначити, що в цілому системне наукове осмислення складної, об'ємної і багатоаспектної проблеми практичного відношення до юридичних знань потребують подальшого вивчення.

Тому **метою** даної статті є розгляд окремих аспектів практичного відношення до юридичного знання на підставі результатів осмислення даної проблеми різними представниками гуманітарних наук та міждисциплінарних дослідників.

Виклад основного матеріалу. Філософські дослідження проблем знання при всьому їхньому різноманітті, зрештою, фокусуються в питанні про сутність знання. Найбільш широке трактування знання розуміє його як результат адекватного відображення дійсності у свідомості людини у вигляді представлень, понять, суджень, теорій, що фіксується у формі знаків природних і штучних мов [15, с. 122]. У філософському словнику знання визначають як «форму духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, що характеризується усвідомленням їх істинності» [13, с. 228]. У короткому словнику з логіки знання визначають як «результат процесу пізнання дійснос-

ті, що одержали підтвердження на практиці, адекватного відбиття об'єктивної реальності у свідомості людини» [5, с. 58]. Підкреслюючи багатозначність терміна «знання», радянський правознавець В. О. Дозорцев уточнював його сутність так: «По-перше, це не процес пізнання, а його результат, як уже створені на даному етапі уявлення про факти об'єктивної реальності. По-друге, мова йде не про фактор чисто внутрішнього світу якої-небудь особи, а про знання, виражене зовні в будь-якій об'єктивній формі. Нарешті, по-третє, мається на увазі саме виражене знання, а не вираження знання, тобто яка-небудь конкретна форма даного вираження. Таке розуміння терміна «знання» є загальноприйнятим у науковій та економічній літературі» [7, с. 57].

За твердженням Г. Крога і М. Кене, «знання охоплює всю сукупність думок і здібностей, що використовуються індивідом для вирішення задач, а також дозволяють інтерпретувати інформацію. Знання включає ідеологічні, нормативні й емоційні елементи, воно залежить від контексту і часу» [9, с. 75]. Поряд з індивідуальним знанням (притаманним конкретному індивідуумові) виділяють знання фундаментальні і прикладні, змістовні і методичні (інструментальні), абстрактні і про конкретний об'єкт. Наукове знання, на відміну від повсякденного, сьогодні є найбільш розвинутою і досконалою формою знання. Наукове знання систематизоване, обґрунтоване, і саме воно може бути основою як ефективної матеріально-перетворюючої діяльності, так і оцінки поставлених цілей і пошуку оптимальних шляхів їхнього досягнення.

На думку Пітера Друкера, ті знання, що ми вважаємо знанням, перевіряють себе в дії. «Те, що ми тепер маємо на увазі під знанням – інформація, ефективна в дії, інформація, зосереджена на результатах. Результати знаходяться поза людиною, у суспільстві й економіці або в прогресі самого знання» [14, с. 42].

Трактування знання як ресурсу в науковій літературі позначається як «практичне відношення до знання», що «керується тими ж законами і правилами, що і відношення до будь-якого природного або соціального ресурсу, приписує йому, а точніше виділяє в ньому в числі істотних такі властивості, що диктуються обмеженим використанням у конкретній практично значимій ситуації» [4, с. 31]. Найбільшою мірою відповідають критеріям практики ті знання, що піддаються чіткому формально-логічному визначенню. В даному понятті використовується саме термін «відношення»¹, оскільки мова йде про використання знання як матеріалу технології.

¹ Відношення є однією з основних логіко-філософських категорій, що відображають спосіб / рід буття і пізнання... Поняття про відношення виникає як результат порівняння будь-яких предметів, що називають суб'єктами або членами відносин за обраною або заданою підставою порівняння [12, с. 182]. Відношення в логіці отожднюється з багатомісним предикатом. Відношення є такою характеристикою, яка для утворення або істинного, або хибного судження вимагає щонайменше приписування її двом предметам [5, с. 137].

Технологія надає людській діяльності раціонального характеру. У загальному вигляді технологія містить таку послідовність процедур: 1) визначення мети, реалізованої внаслідок застосування даної технології; 2) побудови системи критеріїв для вибору можливих варіантів; 3) позначення кола можливих варіантів; 4) вибору оптимального варіанта; 5) впровадження обраного варіанта [8]. Технологічне відношення до юридичного знання є системою операціональних дій зі знанням у галузі правознавства, яка має складну структуру, включає в себе процедури опитування експертів, моделювання предметної області, процедури по розвитку змісту баз знань та ін.

Технологічне відношення до юридичного знання не тотожно ані формалізації, ані алгоритмічній методології. Деякі операції, які виробляє інженер знань із живим людським знанням мають часткову збіжність з логіко-семантичними методами, які активно почали використовувати в соціально-гуманітарних науках з другої половини ХХ ст. В основі логіко-семантичних методів лежить принцип розробки штучних знакових систем, що використовується для вираження фактів предметної області. «Семіотизація» гуманітарних наук була відгуком «наукового знання на зростання труднощів у здійсненні управління в сучасній економіці, труднощі управляючих впливів на феномени культури і соціальні структури взагалі, що належать, як правило, до «великих систем» [1, с. 182]. Мова може йти лише про часткову збіжність, бо в логіко-семантичних методах акцент ставиться лише на опис знань, переведення їх в формалізований образ, що містить споживчу інформацію. У технологічному відношенні до знання передбачається інтерпретація символів – моделі знання у всередині комп'ютерних обмінах в ході здійснення дедуктивного та індуктивного виводу та інших дій. Операційна система дій зі знанням має складну структуру, включає в себе процедури опитування експертів, моделювання предметної області, процедури по розвитку змісту баз знань.

Обсяг поняття «знання» можна дихотомічно розподілити на такі видові поняття: А – знання, що мають здатність відчужуватися від свого носія і ставати надбанням інших людей, у сумі становлять знання усього людства, які передаються на друкованих носіях (у книгах, статтях, документах тощо); відтворюються у вигляді схем, структур, відеозаписів, фотографій, комп'ютерних файлів тощо. Необхідною умовою появи таких відчужених від людини знань є їхня вербалізація, тобто запис на якійсь мові у вигляді текстів, що будуть зрозумілими іншим людям, причому необов'язково словесних текстів. Усе це являє собою відчужені знання; ~А – знання, що не можуть бути відчуженими від їхнього носія поза контактом з ним і дозволяють фахівцеві бути кращим, майстром, які виділяють зі співтовариства професіоналів тих людей, кого називають експертами. Ці знання, професійний досвід, уміння, інтуїція найчастіше безповоротно губляться для людства з відходом цих фахівців від

справ. Щоб опанувати подібного роду знаннями, учневі необхідно тривалий час працювати в безпосередньому контакті з учителем. Те, що вчитель не може виразити вербально, учень повинен піймати іншими способами [2, с. 146].

Зі зростанням досліджень в галузі побудови штучних інтелектуальних систем світ людських знань постав начебто у вигляді піраміди, що складається з таких прошарків [6, с. 11–12]: 1) знання і навички, індивідуально накопичені майстрами, що не можуть бути передані (наприклад, дегустація вин) – найбільш значний за обсягом прошарок, що лежить в основі піраміди. До них практично немає доступу, тому що їхні носії не можуть пояснити те, як вони це роблять; 2) знання, які хоча і можуть бути передані, але лише в процесі тривалої спільної роботи за принципом: «роби, як я!»; 3) знання, що передаються в рамках традиційної педагогічної процедури, за підручником, що містить виклад наукових теорій, зразки вирішення «класично» для даної парадигми задач і специфічний знаково-символьний апарат; 4) формалізовані знання – верхівка піраміди. Під формалізацією розуміють запис знань обраною мовою подання знань. Іншими словами – це формалізована інформація, на яку посилаються або використовують у процесі логічного висновку. З появою штучних інтелектуальних систем постало питання про те, як можна витягти з людських знань той пласт, що для самого експерта являє щось таке, що він не може виразити словесно або передати будь-яким іншим звичним способом, тобто питання вербалізації професійного досвіду зв'язане із процесом навчання [11, с. 7], а також із неможливістю охоплення всіх завдань у діалозі з експертом, що змушує розробників таких систем створювати типову структуру завдання, яка узагальнює конкретні проблеми. «Ми змушуємо експерта вирішувати незвичне для нього завдання – завдання синтезу своїх знань, в той час як у своїй практичній діяльності експерт зазвичай вирішує завдання аналізу конкретних ситуацій» [3, с. 8]. В інтуїтивному мисленні людина досягає відповіді, не усвідомлюючи того процесу, за допомогою якого ця відповідь була отримана. Інтуїція часто дозволяє експерту «перестрибнути» прірву, що відокремлює наявні в нього дані від висновків, що логічно з них не випливають. Інтуїція допомагає вченому вирішувати творчі задачі, методи рішення яких цілком або частково невідомі, а також прогнозувати можливі майбутні стани досліджуваних явищ або процесів. Природно, що при цьому мислення спирається не тільки на інтуїцію, на підсвідому діяльність мозку, але і на інформацію, досвід, що склався в процесі практичної діяльності людини. Велику роль тут грає здатність людини спостерігати за тим, що відбувається у світі, і будувати на основі спостережень істинні висновки.

Важливою властивістю людського мозку є здатність до передбачення і розумного відбору. Спираючись на досвід і уяву, експерт може обрати основні шляхи рішення виникаючих проблем і найкращий варіант рішення кожної

з них. Пріоритет у дослідженні особистісного знання належить американському досліднику М. Полані, який вважав, що аналітичні способи вивчення знань, тобто розгляд «готових» логіко – вербальних форм знань, не має смислу, тому що знання – «гештальт». Останнє поняття з'явилося в наукових дослідженнях на початку ХХ ст. і означало принцип аналізу явищ, який полягає в тім, що варто шукати внутрішній закон усього цілого, керуючий проявом окремих частин. Принцип гештальта, на думку М. Полані, дозволяє уявити знання як дворівневу конструкцію, при цьому кожен рівень можна зрозуміти лише в контексті цілого. Перший рівень: явне знання, що виникає, якщо увага суб'єкта, що пізнає, переміщується у фокус свідомості. Це знання піддається експлікації і виражене в логіко – вербальних конструкціях. Другий рівень: неявне знання – «сховане», периферичне, тобто таке, що знаходиться на периферії свідомості, «неартикульований інтелект», «мовчазне знання». Між неявним, що не піддається експлікації, і явним існує відношення доповнення: неявне знання – атрибут процесу пізнання. Саме цей компонент передається в процесі навчання, коли майстер – знавець демонструє своє вміння, а учень наслідує. «Та велика кількість навчального часу, що студенти хіміки, біологи і медики присвячують практичним заняттям, свідчить про важливу роль, яку у цих дисциплінах відіграє передача практичних знань і умінь від учителя учневі. Зі сказаного можна зробити висновок, що в самому серці науки існують галузі практичного знання, що через формулювання передати неможливо» [10, с. 89], – писав М. Полані. Неявне знання як «периферичне знання» елементів деякої цілісності не усвідомлюється суб'єктом, тому що його базисом є неусвідомлювані відчуття – «німі» інтелектуальні акти. Роль останніх у пізнанні значна – здійснюючи ці акти, особистість формує особистісне знання, визнаючи універсальне значення власного досвіду. М. Полані позначає неявне знання за допомогою терміна «невимовне», у який вкладається такий зміст: «Те, що я називаю «невимовним», може означати просто щось таке, що я знаю і можу описати лише менш точно, ніж звичайно, або взагалі тільки дуже непевно» [10, с. 129].

Особистісне знання функціонує у сфері міжособистісного спілкування експертів, що поєднуються в «невидимі коледжі», у межах яких часто з'являються нові парадигми, що забезпечують зростання наукового знання. Особистісне знання передається в ході навчання. Як указував М. Полані, «новачки» повинні брати участь у спільній роботі з «майстром». Суспільство повинне дотримуватися традицій, якщо хоче зберегти запас особистісного знання» [10, с. 87]. Особистісне знання відіграє велику роль у науковому відкритті. Йому властива парадоксальність у тому розумінні, що вчений не може пояснити, як він робить відкриття; неявні компоненти – фундамент творчого процесу. Неявні компоненти експлікуються особистістю у своєрідній формі,

особистісне знання може бути частково вербалізовано в ході саморефлексії. Аналіз особистісного знання експерта демонструє необхідність врахування розвитку і взаємопереходів об'єктивованого, особистісного, явного і неявного знання, особливо в області слабкоструктурованих проблем, зокрема в правознавстві, найважливішою особливістю яких є те, що їх модель може бути побудована тільки на підставі додаткової інформації, що одержується від людини, яка бере участь у рішенні проблеми.

Висновки. Технологічне відношення до юридичного знання – обов'язковий етап у проектуванні штучних інтелектуальних систем, який включає в себе дію з вивчення мікросередовища (знань і інформаційних потреб користувачів), а також конструювання інтелектуального базису комп'ютера, завдяки чому останній стає квазісуб'єктом у спілкуванні з користувачем, тобто комп'ютер розуміє запити до системи, зберігає тему діалогу, знання про предметну область і слабкоструктурованих проблемах, вторинні тексти – аргументації того або іншого комп'ютерного рішення. Аналіз технологічного відношення до юридичного знання вимагає нових методологічних схем. Технологічне відношення до юридичного знання не тотожне ані формалізації, ані алгоритмічній методології. Методологія технологічного відношення до юридичного знання – комплексна проблема, яка може бути розв'язана на базі конструктивного діалогу розроблювачів штучних інтелектуальних систем і правознавців. Структура знань має принципово складний характер, вона містить у собі різні факти з відповідної галузі права, взаємозв'язки між ними, правила дій, знання щодо способу включення знань у штучну інтелектуальну систему. Все це переводить питання специфіки людського знання, особливостей взаємозв'язку його основних рівнів у площину актуальних практичних проблем, що вимагають уваги науковців, тому перспективи подальших досліджень у цьому напрямі безпосередньо пов'язані з дослідженнями структури знань у галузі правознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирюков Б. В. Кибернетика и методология науки. Москва: Наука, 1974. 414 с.
2. Будущее искусственного интеллекта / ред. К. Е. Левитин, Д. А. Поспелов. Москва: Наука, 1991. 302 с.
3. Выявление экспертных знаний: процедуры и реализации / О. И. Ларичев, А. И. Мечитов, Е. М. Мошкович, Е. М. Фуремс. Москва: Наука, 1989. 128 с.
4. Голофаст В. Б. Методологический анализ в социальном исследовании / под ред. В. А. Ядова. Ленинград: Наука, Ленингр. отд-ние, 1981. 160 с.
5. Горский Д. П., Ивин А. А., Никифоров А. Л. Краткий словарь по логике / под ред. Д. П. Горского. Москва: Просвещение, 1991. 208 с.

6. Громов Г. Р. Гуманитарные основы информационной технологии: науч.-аналит. обзор ИНИОН АН СССР. Москва, 1988. 36 с.
7. Дозорцев В. А. Правовой режим научно-технических знаний. *Сов. государство и право*. 1973. №6. С. 52–59.
8. Кізіма І. Юридичні технології та нестандартне використання процесуальних інститутів. Київ, 2010. URL: http://ut.kiev.ua/new/index.php?option=com_content&task=view&id=1392&Itemid=39 (дата звернення: 31.05.2019).
9. Круг фон Г., Кене М. Трансфер знаний на предприятии: основные фазы и воздействующие факторы. *Проблемы теории и практики управления*. 1999. №4. С. 74–78.
10. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии: пер. с англ. / общ. ред. В. А. Лекторского. Москва: Прогресс, 1985. 343 с.
11. Приобретение знаний / под ред. С. Осуги, Ю. Саэки ; пер. с япон. Ю. Н. Чернышова ; под ред. Н. Г. Волкова. Москва: Мир, 1990. 304 с.
12. *Философская энциклопедия* / под ред. Ф. В. Константинова. Москва, 1967. Т. 4. 591 с.
13. *Філософський енциклопедичний словник* / наук. ред. Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ: Абрис, 2002. 743 с.
14. Drucker Peter F. *Post – capitalist Society*. HarperCollins Publishers New York, NY, USA, 1994. 240 p.
15. Newell A. The Knowledge Level. *Artificial Intelligence*. Vol. 18 (1982), № I. P. 87–127. URL: <http://cs.uns.edu.ar/~grs/InteligenciaArtificial/Allen%20Newell%20-%20The%20knowledge%20level.pdf> (Last accessed: 31.05.2019).

REFERENCES

1. Biryukov, B. V. (1974). *Kibernetika i metodologiya nauki*. Moskva: Nauka. [in Russia].
2. Levitin, K. E., Pospelov D. A. (1991). *Buduschee iskusstvennogo intellekta*. Moskva: Nauka. [in Russia].
3. Larichev, O. I., Mechitov, A. I., Moshkovich, E. M., Furems, E. M.. (1989). *Viyavlenie ekspertnyih znaniy: protseduryi i realizatsii*. Moskva: Nauka. [in Russia].
4. Golofast, V. B., Yadov, V. A. (1981). *Metodologicheskii analiz v sotsialnom issledovanii*. Leningrad: Nauka, Leningr. otd – nie. [in Russia].
5. Gorskiy, D. P., Ivin, A. A., Nikiforov, A. L. (1991). *Kratkiy slovar po logike* / Pod red. D. P. Gorskogo. Moskva: Prosveschenie. [in Russia].
6. Gromov, G. R. (1988). *Gumanitarnyye osnovyy informatsionnoy tehnologii: Nauch. – analit. obzor INION AN SSSR*. Moskva. [in Russia].
7. Dozortsev, V. A. (1973). *Pravovoy rezhim nauchno – tehnikeskikh znaniy. Sov. gosudarstvo i pravo, Issue 6, 52–59*. [in Russia].
8. Kizima, I. (2010). *Yurydychni tekhnolohii ta nestandartne vykorystannia protsesualnykh instytutiv*. Kyiv. Retrieved from http://ut.kiev.ua/new/index.php?option=com_content&task=view&id=1392&Itemid=39 [in Ukrainian].

9. Krog, fon G., Kene, M. (1999). Transfer znaniy na predpriyatii: osnovnyie fazyi i vozdeystvuyuschie faktoryi. *Problemyi teorii i praktiki upravleniya, Issue 4*, 74–78. [in Russia].
10. Polani, M. (1985). *Lichnostnoe znanie. Na puti k postkriticheskoy filosofii: Per. s angl.* Moskva: Progress. [in Russia].
11. Osugi, S., Saeki, Yu. *Priobretenie znaniy.* (1990). Moskva: Mir [in Russia].
12. Konstantinov, F. V. (1967). *Filosofskaya entsiklopediya.* Moskva, Issue 4. [in Russia].
13. Ozadovska, L. V., Polishchuk, N. P. (2002). *Filosofskiyi entsyklopedychnyi slovnyk.* Kyiv: Abrys. [in Ukrainian].
14. Drucker Peter F. (1994). *Post – capitalist Society.* HarperCollins Publishers New York, NY, USA. [in English].
15. Newell, A. (1982). The Knowledge Level. *Artificial Intelligence. Vol. 18. № I*, 87–127. Retrieved from <http://cs.uns.edu.ar/~grs/InteligenciaArtificial/Allen%20Newell%20-%20The%20knowledge%20level.pdf> [in English].

Павленко Жанна Александровна, кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина;

Водорезова Сусанна Робертовна, младший научный сотрудник НИИ ПЗИРНАПрНУ, г. Харьков, Украина

ПРАКТИЧЕСКОЕ ОТНОШЕНИЕ К ЮРИДИЧЕСКОМУ ЗНАНИЮ: СТРУКТУРА ЗНАНИЙ

В статье обосновывается, что практическое отношение к юридическому знанию с появлением искусственных интеллектуальных систем высветило проблему извлечения, представления и использования знаний в области правоведения. Раскрыто, что новые информационные технологии перевели вопросы специфики человеческого знания, особенностей взаимосвязи его основных уровней в плоскость практических проблем, связанных с преобразованием личностного знания в формализованное (компьютерное).

Определено, что практическое отношение к юридическому знанию невозможно отождествлять ни с технологией, ни с методом. Показано, что отношение к знанию как к ресурсу включает операцию «извлечения» знаний у эксперта. Проанализированы вопросы, как и каким образом субъект может осознать неявные компоненты личностного знания.

Ключевые слова: технологический подход к юридическому знанию; инновации в праве; интеллектуальные юридические системы; личностное знание эксперта; компоненты личностного знания.

Pavlenko Zhanna Oleksandrivna, PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philosophy of the Yaroslav Mudryi
National Law University,
Kharkiv, Ukraine

Vodoriezova Susanna Robertivna, Junior Researcher
of the Research Institute Legal Support of Innovative Development of the
National Academy of Law Sciences of Ukraine Kharkiv, Ukraine

PRACTICAL RELATION TO LEGAL KNOWLEDGE: KNOWLEDGE STRUCTURE

Problem setting. *Modern IT technologies consolidate a new attitude to legal knowledge, which from a technological point of view is a “raw material” for artificial legal systems. Technological approach to legal knowledge can not be identified with technology or method, as it is a special operational system of legal acts with legal knowledge for the purpose of its translation from society into an artificial dialogue system, in particular intellectual. Therefore, it is necessary to study the cognitive and informational aspects of the movement of legal knowledge, in particular, their means of obtaining, the mechanisms for selection, dissemination, transformation, accumulation, translation and application, as well as ways to automate these complex processes based on modern high-tech digital devices. We are talking about little-known and extremely topical issues of processing legal knowledge and transforming them into an active information resource. These problems require comprehensive, multidimensional comprehension.*

Recent research and publications analysis. *The results of the analysis of scientific sources and publications indicate that these trends require a deep and thorough study of the particularities of the practical relationship to legal knowledge. New information technologies have contributed to the development of the idea of the diversity of human knowledge. The results of the research of these problems give an opportunity to note that, in general, systematic scientific comprehension of the complex, volumetric and multidimensional problems of practical relevance to legal knowledge need further study.*

Paper objectiv. *The purpose of this article is to consider certain aspects of the practical relation to legal knowledge based on the results of understanding this issue by various representatives of the humanities and interdisciplinary researchers.*

Paper main body. *The article substantiates that the practical attitude to legal knowledge with the advent of artificial intellectual systems has highlighted the problem of extracting, representing and using knowledge in the field of jurisprudence. It is revealed that new information technologies have translated the issues of the specifics of human knowledge, the peculiarities of the interrelation of its main levels into the plane of practical problems associated with the transformation of personal knowledge into formalized (computer). It is determined that the practical attitude towards legal knowledge cannot be identified with either technology or method. It is shown that the attitude towards knowledge as a resource includes the operation of “extracting” knowledge from an expert. The*

questions are analyzed how and in what way the subject can become aware of the implicit components of personal knowledge.

Conclusions of the research. *Technological attitude to legal knowledge – mandatory stage in the design of artificial intelligence systems, which includes an action on the study of the microenvironment (knowledge and information needs of users), as well as the design of the intellectual basis of the computer, so that the latter becomes a quasi-subject in communication with the user; that is, the computer understands the system's requests, stores the subject of the dialogue, knowledge of the subject area and poorly structured problems, secondary texts – the arguments of one or another computer solution. The analysis of technological attitude to legal knowledge requires new methodological schemes. Technological attitude to legal knowledge is not identical neither with formalization, nor with algorithmic methodology. The methodology of technological relation to legal knowledge is a complex problem that can be solved on the basis of a constructive dialogue between the developers of artificial intelligence systems and lawyers. The structure of knowledge is fundamentally complex, it includes various facts from the relevant field of law, the relationship between them, the rules of action, knowledge of how to include knowledge in the artificial intelligence system. All this translates into the specifics of human knowledge, the peculiarities of the relationship between its main levels in the area of actual practical problems that require the attention of scholars, therefore the prospects for further research in this direction are directly related to the study of the structure of knowledge in the field of law.*

Keywords: *technological approach to legal knowledge, innovation in law. intellectual legal systems, personal knowledge of the expert, components of personal knowledge.*

